

V A R P A S

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Penkiolikai metų sukakus.

„Ar mes nužengėme tolyn, ar mes padarėme tiek, kad galėtumėm turėti tvirtą viltį, juog mūsų darbas vis didinsis, o vaisiai jo dėl gero Lietuvos vis dauginsis ir dauginsis?“

(Paulius: „Istorija Liet. krut. pask. deš. Mask. ir Pr. Lietuvoj“ V-po Nr. 6, 1893.)

„Jei drįsime pažiūrėti į save ir savo darbus kritiškai, ar nerisime, jog ir šių dienų darbuose ne visa yra gera, ne visa pagirtina?“

(Kivrelis Nusmuko: „Iš atsim. vieno iš daugelio“ V-po Nr. 3, 1903.)

„Pameskyme skraidymą padangėse ir nusileidę ant žemės, griebkimės prie darbo, kureme galima butu rasti daugiau proto, nei tuščio skambėjimo.“

(—j—g: „Pro domo sua“ V-po Nr. 4, 1889.)

Baigdamas šiuos senuosius metus, *Varpas* baigia vienkart ir penkioliką metų savo gyvenimo.

Nors trumpas tai laiko tarpas — 15 metų — apskritai imant, bet mūsų gyvenime, mūsų tautos judėjimo istorijoje tas tarpas yra sulyginamai gana ilgas ir labai įturingas; prakaitu, krauju ir žmonių aukomis jis tapo įrašytas į istorijos lapus.

Pradėdama busti ir veikti tarp sunkiausių ir neprilankiausių sąlygų, mūsų tauta dar aiškiau per tą laiko tarpą parodė, kad ji gyva, kad ji juda ir gali judėti ir plėtoties, kad ji turi pakaktinai visūmeninės energijos kovoje už savo būvį ir kad jos reikalavimas sau geresnės ateities remiasi ant tvirtų, susidėjusių gyvenime reališkų pamatų ir todėl greitesnis ar vėlybesnis tos ateities įvykimas — tai laiko tik klausimas.

Tame čia pažymėtame laiko tarpe *Varpui* teko lošti vyriausią rolę prabundančiosios Lietuvos judėjime.

Varpas, pasižadėjęs nuo-pat pradžios jungti visas bundančias ir bręstančias Lietuvos spėkas prie bendro lietuviškojo darbo, stengėsi per tą laiko tarpą, kiek ir kaip galėdamas, savo padarytuosius pažadėjimus ir pareigas atlikti. Uždavinys tai buvo sunkus, ypačiai iš pačių pradžių, kuomet prisieidavo dar minti naujus takus, vesti naujas vėzes, pergalėti įvairių-įvairiausias kliūtis.

„Szendieniszkame musu padėjime pasirodymas naujo laikraszcziu turi buti priskirtu prie svarbesniu ir rustesniu dalyku, nės reikia pergalėti daugybę visokių nelaimių, reikia atsakyti ant daugumo klausymu, reikia pasiekti mierį, einant ne keleis nutrintais, bet keleis, kuriūs dar reikia iszvesti“ — rašė *Varpas* 1889 m. pirmamjame savo numeryj.

O kliūčių, su kuriomis reikėjo *Varpui* pačioj pradžioj risties, buvo daugybė. Tų kliūčių nestoko ir tolimesniame *V-po* gyvenime, nestokstajam jų, reikia teisybė pasakyti, ir dabar. Tarp jų ypač svarbią vietą užima nuolatinų subrendusių darbininkų stoka, kuri teip aiškiai atjaučiama yra ir visame bendramjame mūsų tautos judėjime. „Šiandien atsiunčia straipsnius vieni, ryt kiti, o poryt jau treči“ — skaitome 1898 metų *Varpe* (Nr. 4 „Iš šiaurių padangės“). Teip-pat tebėra, reikia prisiduoti, ir dabar, jei dar ne didesniame laipsnyje. Nekalbėdami apie tam tikras to stovio priežastis, mes vienok turime pripažinti, jog bendradarbių keitaliojimos ir sporadiškas jų veikimas negali, suprantama, gerai atsiliepti ir pačiuose jų darbuose. Ir todėl mes su galesčių turime pasergėti, kaip dažnai *Varpe* raudonasis jo siūlas painiojasi ir nėra vienodas. Nenoromis atrandame jame daug atskartojimų, o net kai-kur ir prieštaravimų.

„Meskime grudą po grudui ant tautiškos dirvos, o nors ne greit ir palengva, išsaugus gražus, sveiki javai, nės dirva yra išsigulėjusi ir senei jau sėklos laukia“ — ragino *Varpas*, pradėdamas savo gyvenimą. Tas *V-po* pakvietimas prie bendro ir sistematiško darbo vos mažo būrelio tetapo suprstas kaip reikiant ir darbais patvirtintas. Vieni nė neišgirdo ar gal nepanorėjo išgirsti to kvietimo, kiti, padirbėję kiek, greit aptingo, atšalo ir nusikratė rankas, pameilę sau audulį ir „ragaišius“, o dar kiti pasikakino įšėkojimu ir prikaišiojimu tik blogų darbo pusių, nėkiek patįs nesirūpindami prisidėti prie jų pataisymo. Suprantama, kad tokiai inteligentiškųjų spēkų apatijai viešpataujant ir geriausieji užmanymai ir norai gali žlugti ir geriausieji programai, neįstengdami plėtoties, gali prieiti prie parodijos ar anachronizmo. Prikaišiojant programo stoką, *Varpas* teisingai 1897 m. atsakė: „Žodis „programas“ mums ne naujiena. Mes esame ne tik girdėję tą žodį, patįs atkartoję, bet esame jau bandę programą sustatyti (žr. žemiaus „Varpo“ užgimimas“. *Red.*) ir ilgoką metų pagal jį dirbę Bet kada mes ėmėmės prie darbo, mums mūsų programas išrodė geras. Jeigu mes jį neišpildėme, kaip reikiant, ir šiandien suklumpame, tai tik dėlto, kad ne visi, kurie statė programą, išturėjo iki galo prie darbo ir kad „vyrai labiau apdovanoti, aiškiai permanantieji dalyką, už kurio imasi, ir atsakymą už jį“ neina mums į pagelbą — arba visai neprisideda prie nieko“

Bet nežiūrint viso to ir kitų kliūčių, *Varpas*, kad ir visokį ir sunkų vargą prisieidavo dažnai kęsti besiplėtojant, nenuilzdamas vistik žengė pirmyn, stengdamas nepaleisti gyvenimo pulso, neiškrypti iš tikrojo aprinkto kelio: atsirado vistik ir buvo nors ir nedidelis būrelis tikrai pasišventusių idėjos žmonių, kurie, draugaudami gana sunkioj jo kelionėj, rėmė jį ku galėdami ir gelbėjo skinti ir taisyti naujus kelius, minti naujus takus.

Be abejonės, jei kritiškai pažvelgsime į *Varpą* ir paimsime jį visą, koks jis yra, turėsime pripažinti, kad jis klyzdavo ir nėra, o net ir nesiskaito save už beklaidį jis ir dabar, — bet nežiūrint to, jis drąsiai vistik gali pasveikinti save neveltui veikęs ir palikęs jau žymią ir šviesią pėdsaką Lietuvos judėjime. Kaipo Lietuvos visūmenės organas, jis padėjo jai susiprasti, susijungti ir prieiti jau daugelyje dalykų nuo paprastų komunalų prie konkretnių reikalavimų.

Ir jei dabar, lietuviškamjam gyvenimui diferencijuojantis, pradėjo jau prie *Varpo* rinkties ir tam tikros žinomos partijos žmonės, norintieji išsidirbti programą, — *Varpas* gali ir turi būti jiems labai reikalinga rodykle jų darbuose, nes apie ikišiolaikinius mėginimus tame dalyke negalime pasakyti, kad būtų buvusi atkreipta reikalinga tam tikslui atyda.

„Atsiminus, kokia dvasia viešpatavo Lietuvoj prieš 10 metų, kas tuomet rupėjo mūsų inteligencijai, ir koki šandien jos idealai, rupesciai ir trusas, galima drąsiai sakyti, kad mūsų dvasiškame gyvenime užstojo didelė atmaina į gerąją pusę ir kad per tokį trumpą laiką, kaip 10 metų, dalyke tautiško mūsų atgijimo padaryta gana daug. Vienok jaigu sulyginsime atliktą šitame dalyke darbą su tuo, kas priguli padaryti, tai atliktą darbą reikės pripažinti tiktai už gerą pradžią“ — rašė P. A. 1893 m. (V-po Nr. 3), paminėdamas dešimtmetines „Aušros“ sukaktuves. Nuo to laiko praslinko jau 10 metų, o apvaikščiūdami dabar ir 15metines *V-po* sukaktuves, mės negalime dar vienok nuveiktųjų darbų pavadinti kitaip, kaip tik „gera pradžia“, nors jau tai galime padaryti dabar su daug didesne drąsa ir pamatu. Nes ar šaip ar teip sakysime, o vistik turime prisiduoti, kad apskritai imant persiaurai ligšiol tesupratome dar gyvenimo klausimus ir perdidele rolę leizdavcme ir dabar dar iš dalies leidžiame lošti ypatai ir idealizmui ir, priėję prie kokio gero ir protingo reikalavimo, nemokėjome ir nemokame dar ar neišdrįstame pratęsti jo nuosekliai iki galo. Vis tai, suprantama, neleidžia dar šviesiaus spręsti apie mūsų politiškąjį ir visūmeninį subrendimą. Turime tai suprasti ir pasistengti greičiaus pasitaisyti.

Kaip visur gyvenime, teip ir mūsų judėjime veikia įvairūs ir labai sudėtiniai faktoriai, kurių mės negalime ir neturime tiesos niekinti, jei norime būti nuoseklus ir nenorime atsitolinti nuo gyvenimo. Ne atskiros ypatos ir jų nors ir puikiausiai apdirbti gabinėtiniai programai gali pakreipti gyvenimą į vieną ar į kitą pusę, — gyvenimą valdo tvirtos ir nepermdaldaujamos tiesos, kurias privalome toliau pasistengti geriau suprasti, pažinti ir prisitaikindami tik prie jų veikti.

Ateitis parodys, kaip mės supratome tą teisybę ir kaip parūpėjo mums jos įvykimas.

J. V.

„Varpo“ užgimimas.

(1884—1889).

„Auszra“, pergyvenusi 3 su viršum metus, staigu nustojo birželio mėnesyje 1886 m. išeidinėjusi, bet sėkla, jos pasėta, atnešė gausius vaisius. Visur ir visuomet sunkiausia esti pradžia; ir pas mus ta pradžia, „Aušros“ atsiradimas, buvo labai sunki. Bet užgesus „Aušrai“, jos sužadintieji lietuviai jau nebegalėjo apsieiti be lietuviškų laikraščių ir tuoj turėjo atsirasti „Aušros“ ipėdiniai; ir jie atsirado, tik jau su kitokia, nebe teip romantiška, o labiau paremta ant reališkų lietuvių gyvenimo pamatų pakraipa.

Jau 26 rugsėjo 1884 m. pradėjo išleidinėti Jurgis Mikšas ir spauštavininkas Zybertas Ragainėje Zyberto spaustuvėje naują sąvaitinį

lietuvišką laikraštį gotiškėmis raidėmis — „Riamuno Sargas“.¹⁾ Redagavo jį J. Mikšas. Būdamas Mikšo rankose, „Nem. Sargas“, galima sakyti, buvo tai tarsi antra „Aušra“, pašvęsta Prūsų lietuviams. Geriausi raštai, patilpę ten, tai yra „Aušros“ rašytojų raštai, tankiai paimti tiesiog iš „Aušros“ redakcijos, pvz.: Šliupo, Basanavyčiaus, Trupinėlio (P. Armino), Kalnėno (J. Andžiulajčio), Vanagėlio, Kėkšto (J. Mačio), Gužučio (A. Fromo), Vėversio, T. Linkio, Nėrio, Antano iš Būgnų (Aišbės) raštai — iš Didžiosios Lietuvos, ir Zauerveino, Vijurko (Penčiuko), Jankaus — iš Prūsų Lietuvos; daug raštų yra atspaudintų iš „Aušros“, „Unijos“ ir „Lietuviškojo Balso“. Užtat Prūsų lietuviams, kurie teip neapkenčia ir bijosi Didžiosios Lietuvos, nepatiko „N. S.“: jie užmetinėjo jam „žemaitišką“ kalbą, sakėsi maža jį tesuprantą — ir maža jį teskaitė; o pašvęstas pirmiausiai Prūsų lietuviams, spauzdinamas gotiškėmis raidėmis, labai mažai tesiplatino jis ir Didžiojoje Lietuvoje, kur, teisybę pasakius, ir „Aušros“ teišsiplatinavo tik apie 400 egz. Dėlei to ir gyvenimas „N. S-ui“ buvo labai sunkus: pirmais metais jo teišėjo tik 14 numerių (4 pusl. in 2°); antrais metais, išėjęs porą mėnesių pas Zybertą, buvo, rodos, sustojęs išleidinėti, ir tik nuo rugsėjo vėl pradėjo jį išleidinėti, bet jau vienas Mikšas, įsitaisęs Tilžėje savo spaustuvę; iš viso išėjo 1885 m. 23 numeriai. 1886 m. iki galutinai nesubankrutavo Mikšas ir netapo parduota per dalybas (licitaciją) birželio mėnesį jo spaustuvė, „N. S-o“ išėjo 25 numeriai; pagaliaus, da buvo pradėjęs jį išleidinėti 1887 m. Tilžėje Veijeris, bet dėl skaitytojų ir rašytojų stokos, gegužės mėnesį nustojo išleidinėjęs, ir „N. S.“ amžinai nutilo, tepalikęs labai mažą savo gyvenimo pėdsaką.²⁾

Da mažesnį pėdsaką tepaliko mėnesinis laikraštis „Garsas“, kurį pradėjo išleidinėti nuo 17 spalį m. 1886 m. lotyniškėmis raidėmis Vėmeijerio įpėdinių spaustuvėje Tilžėje M. Jankus. „Garsas“, paties Jankaus redaguojamas, ypač buvo pašvęstas Didžiajai Lietuvai ir norėjo užimti *numirusiosios „Aušros“ vietą*. Pastebėtina, kad jis jau pradėjo nusileisti ant žemės ir šale idėjos apie įrengimą lietuvių dainininkų kuopos, kuri, keliaudama po visą Europą ir dainuodama lietuviškas dainas, keltų lietuvių vardą civilizuoūtų tautų akyse, tapo jame užmanyta įkurti ir lietuvių ūkininkų draugystę. „Garso“ tikslas buvo, kaip sako Šliupas³⁾, „lietuvius raginti ir kalbinti tėvynybėi, idant kožnas lietuvis susiprasdamas, ką dabar daryti reikia, tvirtusi su savąja dale prilikimo, idant išlaikyti tai, ką mēs nū savo tėvelu (po baudžiavos jungu vaitojusiu) pavaldėme.“ Bet „Aušrai“ žuvus ir daugeliui lietuvių nusivilus, nėsant gerų bendradarbių, o „Garso“

1) Nekalbėsiu aš čionai apie tuos tankiai vokiečių valdžios subsidijuojamus lietuviškus laikraščius, pašvęstus Prūsų lietuviams, kurie neturėjo nėjokios įtekmės lietuvių judėjime.

2) „Lietuvi-zkiejie Rasztai ir Rasztininkai. Raszlavizska peržvalga parengta Lietuvos mylėtojo. Tilžėje 1890“, pp. 90, 99, 108, 112, 116, 122, 131—132, 193, 205—206 ir 225; „Ratafiogas lietuviškų knygų su gotiškėmis litaromis. Spauda M. Jankaus Vitenišė“, pp. 22; Baltromaičio „Сборникъ географическихъ матеріаловъ для географіи, этнографіи и статистики Литвы С.-Петербургъ. 1891“, II. dalis, pp. 78, 80 ir 82; š. m. „Vien. Liet.“ N. 42 ir 43; apgarsinimai „Aušroj“ ir atsakymas 1885 m. „Aušros“ Nr. 7 ir 8 „Mikszo Jurgiu“, pp. 247.

3) „Lietuv. Rasztai ir Rasztin.“, pp. 224.

esant tokiose, kaip Jankaus, rankose, prisidėjus da prie to viso vokiečių valdžios persekiojimams, šitas laikraštis negalėjo plėtoties ir ką-nors nuveikt lietuvių dirvoje. Išsiplatinęs jis da mažiau tebuvo, negu „Nem. Sargas“ ir, nė metų neįgyvavęs, 20 rugpiūcio 1887 m. pabaigė savo gyvenimą. Iš viso jo teisėjo tik 10 numerių (4 pp. in 2° po 500 egz.)¹⁾

Kur-kas didesnę įtekmę turėjo lietuvių judėjime išleizdinėtas Amerikoje „Lietuwiszkas is Balsas“.

Jau 25 spalių m. 1884 m. pasirodė Amerikoj (New York) sąvaitinis lietuviškas laikraštis „Unija“ (4 pp. in 2°). Ją pradėjo išleidinėti lenkas M. Tvarovski, kurį pakurstęs išvytas iš Prūsų Lietuvos ir atvykęs į Ameriką buvėsis „Aušros“ redaktorius Jonas Šliupas. Tas pats Tvarovski 1879 m. išleidęs buvo 16 numerių pirmutinio Amerikoj lietuviško laikraščio „Lietuwiszka Gazietą“ ir truputį vėliaus — porą lietuviškų knygelėlių. „Unija“, iš pradžių redagavo Šliupas, bet jis neilgai teisgalėjo dirbti kartu su lenku — unijonistu — ir pradėjo manyt apie naują laikraštį. „Unija“, norint labai mažai tepasiekdavo Lietuvą ir Europos rašytojus, neskaitant Aglės (dabartinės Šliupienės) ir keleto laišku su žiniomis, Amerikoj vienok pramynė kelius „Lietuviškamjam Balsui“ ir . . . davė progą Šliupui išmokti zeceriant, kas paskui, pradėjus išleidinėti „Liet. B.“, jam teip reikalinga buvę. Atsisakius Šliupui, „Unija“ perėjo į vieno Tvarovskio rankas ir begyvavo tik iki 25 balandžio 1885 m. Iš viso išėjo 1884 m. 13 numerių, o 1885 m. — 12.²⁾

2 liepos 1885 m. jau pasirodė New Yorke naujas laikraštis, Šliupo redaguojamas, — „Lietuwiszkas is Balsas“. Jis buvo išleidžiamas, kaip pirmais metais buvo pažymėta, Lietuvos mylėtojų turtu; buvo net sutvėręs Šliupas tam tikrą beveik iš vienu prastų žmonių „Lietuviškojo Balso Draugystėlę“, kurios tikslas buvo gaivinimas lietuviųstės ir platinimas apšvietimo ir mokslo lietuviškoje kalboje (§ 1). Pasiėkti šitą savo tikslą „Liet. Bal. Dr.“ žadėjo: a) išleidinėdama laikraštį „Liet. Balsą“, b) išleidinėdama lietuviškoj kalboj naudingas mokslo knygeles, c) įkurdama lietuvišką knygyną ir muzėjų, d) įkurdama save draugystės susirinkimuose skaitymus ir, antgalo, e) įkurdama pagai išgalę lietuviškas mokyklas (§ 2).³⁾

Kaip matome, „Liet. Bal.“ jau toli pralenkė „Aušrą“: jis nutūpė ant žemės ir pradėjo rūpintis reališkais žmonių reikalais, tautiškaikultūrišku darbu. norint da buvo matyt ir „Aušros“ romantizmo pėdsakai, kas pas Šliupą da ir iki šiai dienai neišnyko.⁴⁾ Dėlto prie

¹⁾ „Liet. R. ir R“, pp. 90, 193, 204—206 ir 224—225; Zanavykučio „Suskaita arba statistika visų lietuviškų knygų atspausų Prūsėe nū 1864 metų iki pabaigai 1896 metų. Tilžėje. 1897“, pp. 52; Baltromaičio knygos II dalis, pp. 83 ir 1893 m. „Varpo“ Nr. 5.

²⁾ 1885 m. „Aušros“ NNr. 1, 2—3 ir 10—11 — J. Šliupo „Gromatos isz Amerikos“; „Liet. R. ir Raszt.“, pp. 156 ir 226; š. m. „Varpo“ Nr. 3 pp. 91; „Suskaita arba Statistika visų lietuviškų knygų, atspausų Amerikoj nuo pradžios lietuviškos Amerikon emigracijos iki 1900 metų. J. Jonas Plymouth, Pa. 1900 M.“, pp. 27; Baltromaičio knygos II dalis, pp. 78 ir 80 ir „Apszieta“ 1892 ir 1893 m. pp. 163 ir 233.

³⁾ žr. 1885 m. „Liet. Balso“ NNr. 2 ir 4.

⁴⁾ žr. „Lietuvių Prativėiai Mažojoje Azijoje nuo senovės iki jie pateko po valdžia persų. Chica:o. 1899“, dabar spauzdinamą „Vien Liet.“ „Lietuvių tauta senovėje ir sziadėni“ ir kt.

„Liet. B.“ pradėjo telkties peraugusieji „Aušrą“, beto radikaliskieji rašytojai, kurie neturėjo tam tikro laikraščio Prūsų Lietuvoje; „Aušra“, būdama tuo tarpu Mikšo rankose, tokių rašytojų straipsnius nelabai tepriimdavo. Pastebėtinas yra čionai rimtas Šerno raštas „ko mums reikia?“, atsiųstas „Aušros“ redakcijai, kuri jo nepriėmė, turbūt, dėlėi perdidelio jo reališkumo ir kritikavimo maskolių valdžios ir lenkomanų kunigų ir nusiuntė „Liet. Balsui“. ¹⁾ Tokie rašytojai, ypač užgesus „Aušrai“, perėjo į „Liet. Balsą“, ir ten mes randame: Šerną, Liūtą, J. Kalnėną (Andžiulaitį), Bevardį, J. Mačį, Vėversį, Jankų, dargi Nėrį, kun. Burbą, teipgi ir Kudirką.

Nelaimė, neturiu aš „L. Balso“ kompleto, o tik iš 1885, 1887 ir 1888 m. ištraukas. Vistik ir iš jų galima pasergėti charakteristiški „L. B.“ ruožai.

Pastatytasis iš pradžių „L. Balso“ troškimas ir taktika — eiti su Dievo pagalba ir be ginčų ²⁾ — neilgai teisgyvavo: prie to laiko sąlygų Šliupas negalėjo su savo pažiūromis ir temperamentu to tūrėtis.

Jau iš pačių pradžių prasidėjo aštri kova su lenkais, ypač dėl atsiskyrimo lietuvių bažnyčių. Lenkai teip sukiršo, jog Šliupą pavadino parsidavėliu maskoliams; dargi savo romanuose jie suteikdavo Lenkijos parsidavėliams „Šliupasovo“ vardą, o namiej Šliupu, lyg baubu, gązdindavo savo vaikus. Visose beveik lenkų bažnyčiose (Chicago, New York, Philadelphia, Shenandoah, Shamokin, Mt. Carmel ir k.) Šliupas tapo kunigų iškeiktas, kaipo pirmutinis lenkų tautos priešas.

Juo labiau užpuldinėjo ant Šliupo ir „Liet. B.“ lenkai, kad ir tarp pačių lietuvių surado sau nemaža pagalbininkų. Prie tokių jų talkininkų reikia priskaityti ir sąvaitinį lietuvišką laikraštį „Wienibe Lietuwniku“, kurią pradėjo išleidinėti pelnui Plymouthe 10 vasario 1886 m. du prastu darbininku: J. Paukštis ir A. Pajaujis (paskui vienas Paukštis). ³⁾ Jos redaktorium buvo iki 18 numerio (1888 m.) dabartinis „Saulės“ išleistojas ir redaktorius Bačkauskas, paskui — iki 1890 m. 11 num. A. Turskis. Prie abiejų, ypač prie Bačkauskio, viešpatavo „V. L.“ teip vadinamoji „naujalenkių“ dvasia; biaužiausioms pliaušdynėms ir darkymais tikrų lietuvių nebuvo galo; kalba ir rašyba buvo da biauresnė, negu šiandieninės „Saulės“. Tik atvykus Plymouthan 1889 m. kun. Burbai „V. L.“ pradėjo krypti į prielankią lietuviams pusę, o kun. Burba už savo darbus lietuvių dirvoje dargi buvo įgijęs vienu tarpu antrojo Šliupo vardą.

Bačkauskas, atsitraukęs nuo „V. L.“, įsikūrė Mahanoy City savo sąvaitinį laikraštį „Saulę“, kuri da ir iki šiai dienai tebetemdina žmonėms protą. „Saulė“ ėjo „V. L.“ pėdomis, tik „V. L.“, laikui bėgant, pametė savo senovės klaidas, o „Saulė“ . . . ir su jomis gerai klojasi: nuo 1896 m. pradėjo dargi po 2 kartu kas savaitė išleidinėti.

Prie tų „naujalenkių“ ir „Vien. Liet.“ kompanijos prigulėjo daug ir lietuvių kunigų, kaip antai: Varnagiris, Juodišius, Abromaitis ir kiti, kurie perkūnus svaidė ant tų „bedievių“, jaunųjų lietuvių galvų,

¹⁾ žr. 1885 m. „Aušros“ Nr. 7 ir 8 „Gromatų skardinėje“ 2 atsakymu Šernui.

²⁾ žr. 1885 m. „L. Balso“ Nr. 1 įžengiamąjį straipsnij

³⁾ Wienibe Lietuwniku. Išzeina kožna seređa . . . Luta 1886. Locnastis Juozapo Paukszcio ir Ant. Pajaujo. Raszitojas D. B. J. Tamoszauckas. Drukarne Nr. 128 . . . (Baltromaitis).

gązdino pragaro gelmėmis ir keikė, pramanydami apie juos nebūtus daiktus.

Šliupas iš savo pusės teipgi smarkiai, kartais įsikarščiavęs dargi nepriderančiu būdu, kirzdavo lenkams ir visokiems „nauja lenkiams“; pagaliaus, paaiškinimui lietuvių klausimo išleido 1887 m. lenkišką knygę „Litwini i Polacy“ (Lietuviai ir Lenkai), ir lenkai truputį nutilo. Pradėjęs gi kovoti su kunigais dėlėi jų mindžiojimo lietuviystės, jis neužilgo apskelbė kovą ir visai kunigų luomai, kuri pas mus, kaip ir visur, lošia tokią biaurią reakcijos rolę; pagaliaus, apskelbė kovą katalikystei ir visai šiandieninei visuomenės tvarkai, o tai da didesnį truksmą pakėlė tarp visų reakcijos spēkų.

„L. Balsas“ pirmutinis iš lietuviškų laikraščių pradėjo aštriai kritikuoti maskolių valdžią, jis pirmutinis pradėjo pabrėžti ant kiekvieno žingsnio kovos reikalingumą su ja; jis pirmutinis pakėlė Lietuvos nepriulgumystės klausimą ir pradėjo remties ant darbininkų kliasos, norint jame da nebuvo aiškiai pabrėžiama ta kliasų kova, nebuvo atkreipiama atyda ant organizavimo tos kovos, o tik aiškinamas neteisingas turtų padalinimas ir visuomenės tvarka, kaipu visų vargų ir prispaudimo priežastis.¹⁾

Nukrypęs „Liet. Balsui“ į tokią pusę, jau prasideda atšalimas ir atsitolinimas nuo jo Europos inteligentų. Visiškai kitoniškos vienų ir kitų gyvenimo sąlygos ir pažiūros stumia vienus į vienas, kitus į kitas vėžes. Įvyksta, neminint nesupratimų taktikos dalykuose, principijališki nesupratimai, kurie aiškiausiai išsiliejo pas vieną iš stropiausių „L. Balso“ bendradarbių — Šerną.

„... Žvilgtėrėkime, rašo jis²⁾, ant musu nesutikimo su L. Balsu... Mes peikiame koliojimus (kur jie nebe butu, ne tiktai vienam L. Balse); suvis ne pagiriame pasinaudojimus gincūse niekniekiaus izs privatiszko gyvenimo antagonistu; peikiame vaidus su kunigija, už nenaudingus iszrandame sziądiensiskus piktumus ir vaidus su lenkyste; ne labai užsitikime darbininkiszkaiz organizacijai, ardančiai luomiszką ir profesionaliszkaiz Lietuvos harmoniją...“

„Koliojimus, pludimus, piktumus ir barnius mes peikiame dėlto, kad tokiais argumentais ne galima parodyti savo teisybę...“

„Peikiami erzinimus ir vaidus L. Balso su kunigija, nereikalingu ir suvis Lietuvai nenaudingu laikome iszjūkimą tikėjimo; priezaszciu tokio mus elgimo mes daug turime. Bažnyčia — tai yra vienintelė vieta Lietuvoje, prilaukanti sziiek-tiek dorybę tarp tamsesniu musu broliu; jeigu mes apsilpnysime jos vertę vaidais su jos perdetiniais, tokiu-pat budu didi apsilpnysime Lietuvių dorybę ir podraug stumsime jūs į doriszkaiz nupūlimą. Lietuviystė ir katalikyste, ipacz rusiszkoje Lietuvoje, labai arti tarp savęs suriszti; praszalinkime tiktai katalikyste, tai pražudysime lietuviystę, nės tada nustejo daug spēkų ne galėsime prigulinciaiz prieszintis apusyjimui...“

Ant galo, beveik vienaitiniais žmonių vadziotojais Lietuvoje yra tai kunigai; be jų pagelbos ir tarpininkystės mes ne galėsime iszplydyti, geriausiu ir naudingiausiu savo trozskimu ir jieszkinium; ar galime tarpininkyste apturėti vaidais, nesutikimais, paniekinimais ir piktumu? Tiesa, L. Balsas pasakoja, kad aciu tik jo kariavimui su kunigija užgime Vienybė ir Szviesa kunigiszki laikraszciaiz. Mes to nės užginame, bet tik ne suprantame, dėlko jūdu L. Balsas peikia. Beje, ir mes ne galime pagirti, nes jūdviuju uždute buvo apginti reikalus tik apkalrintos kunigijos ir bažnyčios, o ne reikalus lietuviystės, nės jūdu vietan draugiszku darbu dėjo pamatą dėl barniu prieszingoms Lietuviu kruvoms. Czia turime pridurti, kad kitokie laikraszciaiz ir nės galėjo užginti: jaigu kunigija buvo tik kaltinama, tai turėjo rasti ir tokie, kurie ją galētu apginti, iszteisinti, o per tą

¹⁾ „Liet. R. ir Raszt.“, pp. 90, 163, 168, 202—204, 215—218 ir 226—229; „Apszieta“, pp. 163—170; Statistika lietuvių knygų, Amerikoj atspausų, pp. 27 iki 28 ir Baltromaicio knygos II dalis, pp. 78—88.

²⁾ 1889 m. „Varpo“ Nr. 4 — „Anadiatur et altera pars.“

patį mažai likosi laiko dėl tautišku ir draugijiszkų klausymu. Kitaip galėtu būti tiktai tada, jaigu visi Lietuviai mylėtu tėvynę daugiau už save, jaigu galėtu jie užmirsztį savo nuskriaidimus įpacz kada ju atminimo lietuviystė ne reikalauja . . . Drutesnis prieszas, norintis silpną praryti, visada tam paskutiniui dūda kū-blo-giausias rodas, idant per tai sav darbą palengvintu. Nieks rodosi ne užgins, kad sziądieniszki Rusai ne yra musu maloniais draugais; kodėl-gi jie kursto mus priesz tikėjimą, priesz kunijija? Ant galo per vaidus su kunijija mes kada-nekada isz-jūkiame ir tikėjimą, o pertai užgauname tikėjimiszkus vientaucziu jausmus. Ar-gi tasyk jie norės laikyti mus už savo vadziotojus? . . .

„Kad tarp Lenku daug randasi nekencianczniu tautiszka musu skirtybę, tai mes ne užginame, taip pat, kaip mes ne giname, kad ir eilėse kunigu tokie atsi-randa. Lenku ir mus padėjimas Rusijoje vienoks, o taip-gi ir musu norai užlai-kyti tautiszka skirtybę nūg neteisingu Rusu siekimu susieina su pat-tokiais Lenku norais. Tai jau ir randasi pamatas dėl savitarpinės sutarties, jaib tik abi pusi jo reikalautu . . . Rytinė vilnis, ryjanti visas tautiszkas skirtybes, lengvai gali isz-naikinti visas silpnas kaimynu kruveles. Imkime, ji užlieja visus Lenkus, ar tada vienį, kur-kas silpnesni, Lietuviai galės priegulincziai gintis? . . . Tikra politiszka iszmintis, sveikas kiekvieno protas prisako, kad mums yra reikalinga ir naudinga ęsybė lietuviystės. Czionai mes padūdame dėl susivienyimo vieną iszlygą, idant Lenkai norėtu suprasti tautiszka Lietuviu skirtybę, „mestu jos neapikantą ir idant jie atmestu politiszka pereitės vienybę nūg tautiszkos skirtybės. Kad svetimos rauplės negali buti geidžiamos musu tėvynėje, tai mes pripažinstame; bet lenkiszkos rauplės ne yra taip blėdingos dėl musu ęsybės, kaip rauplės rytinės. Lenkai sziandien neturi pajėgu, neteisingsais įstatais raiszioti mus dėl savo naudos: ne gali jie uždrausti Lietuviams, idant jie nesigintu priesz susilenkavimą. Dėlto-gi užtenka tik kelti tarp vientaucziu supratimą lietuviszko tėvyniszkumo, bet piktumas, vaidai su Lenkija ne gali mums naudos atneszti, įpacz dar tada, kada reikalingos mums visos spēkos dėl kovos su neteisingsais vieszpatystės siekimaiss.

„Mes pripažinstame, kad darbininku padėjimas yra sunkus ir kad jis reika-lauja pataisymo . . . Mes pripažinstame, kad darbininkui priguli didesnis uždarbis; vienok turime atminti ir tai, ar visi darbdaviai gal iszpildyti darbininku reikala-vimus, o dėlto turime be jokiu patarimu peržiūrėti ju buvį ir reikalus. Mes ne galime statyti tautiszka ateitę tiktai ant vienu darbininku, bet ant visu lūmu; vieni-gi darbininkai ne stovi taip augsztai nei moksliszka, nei medegiszkai, nei tėvyniszkai, idant galėtu dūti tinkamą paramą tautiszka ateitei, o darlabjans tada, kada priesz jus stotu ne tik svetimi prieszingi mums gavalei, bet ir užgauti locni lūmai . . . Lygus padalinimas turtu gali buti naudingas ir teisingas, bet kas bus rėguliatorium, kas tą lygumą prižiurės? Tik jau ne mes, bet sziądieniszki musu vaidytojai, kurie isz tokio savitarpinio Lietuviu susilyginimo trunks dėl savęs kū-didžiausius pinigus, apturės sav kū-geriausiaį naudą. Norėdami ne daleisti suvis nesigailinczius mus; užziuros, turėtume tapti sav-valdiszkais; tai atsiekti galima tik turint reikalingas spēkas, kuriu mums dabar suvis ne užtenka. Tokiame Lietuviu padėjime mes iszrandame naudingiaus tūmtarpu ramdyti senus tautiszkus pamatus, platinti vienybę, sutikimus, ne kaip daryti reformas ir sėti naminius vaidus . . .

Padaviau čionai tokią ilgą citatą, kadangi ji aiskiai charakte-rizuoja to laiko t. v. svietiszkų lietuvių paziūras. Ji charakterizuoja ne tik varšviečių paziūras, prie kurių prigulėjo Šernas, Kudirka, G . . . ys ir kurie pradėjo isleidinėti 1889 m. „Varpa“, bet ir maskviečių, prie kurių prigulėjo Liūtas, Aišbė, Balandis, Paulius (Petras Matulaitis), Draugaitis ir kt., kurie buvo prisidėję prie pasirodžiusio rug-sėjo mėn. 1887 m. Tilžėje mėnesinio laikraščio „S z v i e s o s“. Jau pirmam „Šviesos“ numerį randame vieno iš rimčiausių ir gibiausių „L. Balso“ bendradarbių, minėtojo Liūto, straipsnį, antram — jau ir Aišbės, Ba-landžio straipsnius, toliau — Pauliaus, norint „Šviesos“ buvo klėrikaliskas laikraštis. Štai kas yra tarp kito ko pasakyta įžengiamamjame pirmojo „Šviesos“ numero straipsnyje:

„ Buvo jau pas mus garsingas laikrasztas „Auszra“, vienok ans netu-rėjo kriksczioniszkos dvasės, prieszingas katalikiszkam tikėjimui ir erzinantis svie-tiszka vyresnybę, ne tik nedarosi naudingu reikalams apszvietimo, bet dar sėdamas tarp gyventoju nesutikimus, didina tam-umą, per tai ne ilgai trukus pragaiszo . . .

„ (Šviesoj) talpinsis reikalingas laimei žmonių žines ir dalykai, kaip tai: apie mokinimąsi skaityti, *rašyti*; apie mokinimąsi visokių remeslų, amatų; apie pirkimą ir pardavimą žemės arba ką kitką; apie auginimą ir gydimą gyvulių; apie išgyvenimą dirvos ir sėjimą javų; apie įstatymus vyresnybės; apie įvairingus atsitikimus musu tėvynėje ir užmariniuose szalyse. Žodžiu sakant, talpinsime visą tą, kas tik gal buti naudinga laimei kuno su išgynamu duszės (Rašykite), bile tik nebutu nieko prieszingo nei szventam katalikiszkam tikėjimui, nei priesz dvasiszka arba svietiszka vyresnybę, nės musu szirdingu troszkimu yra, idėnt tarp gyventojų visu stonu ir paszaukimu vieszpatautu brolieszka meilė ir maloni sandoros vienybė

Tai yra raudonas siūlas, kuris pereina per visą 1887 ir 1888 m. „Šviesą“. Ir nežiūrint į tokį „Šviesos“ Credo, inteligentai darbavosi juoje, jų straipsniai, tankiai nelabai patinkami kunigams, puošė „Šviesą“; kiti, kaip Liūtas, darbavosi kartu „Šviesoj“ ir „L. Balse“. Jie teip toli nuėjo, kad 1888 m. pradžioj pradėjo dargi išleidinėti prisegtą prie „Šviesos“ — „Szviesos Priedą“, pašvęsta apšviestesniems lietuviams. Arčiausiai to „Šv. Priedo“ stovėjo Liūtas.

Ižengiamamjame pirmojo numerio straipsnyje jis tarp kito ko sako:

„ Mes išleidžiame tą „Priedą“ dėl visu inteligentų. Žinome, kad szitūs musu žodžius nekurie išjtkūs nės, rodosi, mes ketiname padaryti tokį miszinį, kokio dar svietas nematė; vienok visiems nejtiksi; mums rodosi, kad *dabar* vienas laikrasztis gali tarnauti visiems Lietuvos inteligentams Nors kas zin kiek butu partiju ir kas zin kaip jos nesutiktu, bet kada atsiranda koks reikalas visos tėvynės, tada reikalai partiju turi nutilti. Tauta, sakau, turi savo reikalus, kurie mus vienija; tautos reikalai tai reikalai ir kiekvieno isz musu. Bet mes nevienuaip jų suprantame, už tai tarp musu vieszpatauja nesutaika Tai-gi mes „Priedą“ pavedame dėl to, kad inteligentai galėtu iszdirbti kelius, kokeis pridera vesti tautą.

Šale Liūto „Šv. Priede“ darbavosi Aisbė, Balandis, Ad. G-is ir kt., bet jis nesuspėjo išsiplėtot ir parodyti tiems puikių norų žmonėms, kaip vėliaus parodė „Varpas“, kad negalima sutverti harmonijos tarp visų lietuvių sluogsnių, kad negalima sutverti harmonijos ten, kur jos nėra ir negali būt: „Šviesa“ 1888 m. rugsėjo mėn. ypač dėl stokos raštų nustojo išleidinėjusi (teisėjo tik 13 num. po 1000 egz., 32 iki 48 pp. in 8°), o „Šv. Priedas“ teisėjo tik prie 1888 m. Nr. 1—5. 1890 m. „Šviesa“ vėl buvo atgijusi, bet, atsiradus „Varpui“ ir „Ukininkui“, visi minėtieji rašytojai apleido ją. Jos pakraipa buvo likusi ta pati, tik jau buvo išdrįsusi kritikuoti maskolių valdžią. Bet ji neįstengė varyt konkurencijos su užgimusia 1890 m. „Apžvalga“ ir „Ukininku“ ir, pergyvenusi vienus metus, amžinai užgeso.¹⁾

Tokiu būdu nė prie vieno iš minėtųjų laikraščių negalėjo susitelkti t. v. svietiškieji inteligentai: „L. Balsas“, kuris dėlei išteklians stokos, užpuldinėjimų iš visų pusių ir atsitraukimo draugų nustojo nuo 1889 m. 3 num. išleidinėjęs²⁾, nekaltant jau apie tai, kad jis pirmiausiai rūpinosi Amerikos lietuvių reikalais ir mažai tepasiekdavo Lietuvą, kaip augščiau matėme, savo programu ir taktika nepakakino daugelio europiečių; „Šviesa“, kaipo kunigų laikraštis ir teip greitai numiręs, teisingė pritraukti tiktai mažą maskviečių būrėlį, o reikalingumas laikraščio, kuris rimtai užsiimtų darbu realiojok lietuvių dirvoj, kas kartą vis didesnio ir didesnio lietuvių būrelio buvo atjaučiamas.

*

*

*

¹⁾ „Liet R. ir R.“, pp. 225, Zanavykučio stastis. liet. knygų, pp. 52 ir Baltr. kn. II. d., pp. 85—90.

²⁾ „Liet R. ir R.“, pp. 229. — 1885 m. išėjo „L. B.“ (New York) 13 num. in 4°, 1886 m. — 21 num. in 4° ir 8°, 1887 — 25 n. in 8° ir 4°, 1888 — 30 n. (Shenandoah) in 4° ir 1889 — 3 n. in 4° (Baltromaitis ir Zanavykuteis).

Basanavyčius, tuoj „Aušrai“ numirus, pradėjo rūpintis jos atgavimu. Bet sunki liga (typhus) 1886 m. ir attentatas ant jo gyvasties 1887 m. privertė jį atidėti įkūnijimą to užmanymo tolesniam laikui. Pagaliaus, pradžioj 1888 m. jis jau buvo susitaręs su Jankumi iš tikrųjų atgavinti „Aušrą“, jau buvo net prirengęs materialą pirmamjam numeriui, bet gavo nuo tūlo senosios „Aušros“ bendradarbio ir kelių tautiečių laiškus, atkalbinančius jį nuo to, ir jis susitūrėjo. Tuomet prasidėjo jo korespondencijos ir su varšuviečiais, užmaniusiais išleisti naują laikraštį, kuris galėtų užimti „Aušros“ vietą.

Norint ta varšuviečių korespondencija su d-ru Basanavyčium jau tapo apgarsinta „Vien. Lietuvininkų“¹⁾, vienog aš ją čia atkartosiu, kadangi „V. L.“ beveik nepasiekia Lietuvos, o apgarsintoji ten korespondencija labai daug materijalo suteikia charakteristikai to laiko lietuvių judėjimo ir daug apšviečia ir išaiškina „V a r p o“ užgiminą.

Pirmasis laiškas, kurį parašė Vincas Kudirka d-rui Basanavyčiui 17. IV. 1888. varšuviečių lietuvių draugystės vardu, teip skamba:²⁾

„Guodotinas Mylėtojan Lietuvos!

„Lietuviai, esą Varšuvoje, uždėjo draugystę, apimančią visus reikalus tautiško gyvenimo ir skiriančią atsakančių darbą visiems luomams Lietuvių. Įstatus savo Dr-tės siunčiame Jums, užkviždami prie jos pristoti ir prašydami atsūsti mums nuo-nuo-plačiausią kritiką tą įstatų. Drange su uždėta Dr-te mes norime išleisti lietuvišką laikraštį, inteligentišką, bet populiarišką, (kurį galėtų suprasti vidutiniai apšviestas Lietuvis) mieryje savo D-stės.

„Neseniai dažinojome, kad Jūs norite atgavinti numirusią „Aušrą“. Mums rodosi, kad atgavinta „Aušra“ sunkų turėtų gyvenimą, reikalaujantį ilgos pinigiskos pašalpos, nes žinomu yra daiktų, kad numirusį, nežūrint ant to, kokia liga paguldė į grabą, visados yra sunkiau atgavinti, nekaip naujai užgimusį užauginti. Kas smertyje „Aušros“ yra kaltas (kuri mirė, netekus parėmimo ir prenumeratos, ištenkančios ant sugražinimo kaštų išdavimo), atsakymas rodos netoli šoks nuo teisybės, jeigu pasakysime, kad ją užmarino „netikusi“ rėdystė, nes matome kitus laikraščius, nors daug mažiau vertesnius už „Aušrą“, bet gyvuojančius. Atgavintą „Aušrą“ jau iš pradžių sutikty neištikėjimas ir šnairavimas vienos dalies Lietuvių, kuri dėl paspyrimo ir išsiplatinimo laikraščio labai būtų reikalinga — sakome apie kunigus, tarp kurių vienok jau randasi „tikri“ Lietuviai.

„Aušra“ vėl būtų konkurentu mūs laikraščio, o ir stojusi laikraščiu mūs Dr-tės, negalėtų teip padarytinai platinti supratimą jos mierio per savo vardą, išeksplioatavotą pereiniais rėdytojais, neatsakančiais norams daugumo Lietuvių. Mums rodosi, kad laikraštis lietuviškas, kaip šiandien, idant išsiplatinti Lietuvoje, turi būti vidutinišku, kuris niekur nesiektų tikėjimo dalykų ir nepeiktų persmarkiai jo užžiūrėtojų. Dėlto, pagal mūs supratimą, taikiau ir naudingiau būtų, vietoje atgavimimo mirusio, uždėti naują laikraštį. Jeigu Tamista norėtų uždėti laikraštį savo kaštu mieryje mūs D-stės, nors nežinome, ar rašymas iš teip toli nebūtų persunkus ir painus, mes būtume dėkingi; jeigu vėl norėtumėte mums pavesti išdavimą jo be darymo konkurencijos, mes už tai būtume dėkingi, nes geidžiame tiktai susitaikymo ir naudos Lietuvių; tą-šyk prašytume Tamistą karštai padėti mums savo šviesiais darbais.

„Atsakymo laukiame nuo-nuo-greičiausio.

Draugystė.

(Toliaus paduotas V. Kudirkos adresas).

„P. S. Rašėme pas p. Jankų prašydami, idant apsiimtų duoti mums savo „firmą“, atsakančią prieš vyriausybę. Sutiko ant mūs prašymo. Nuo jo dasizinojome apie naują „Aušrą“, tikrai jau ketinančią išeiti, nes pirmaus apie tai turėjome labai neaiškias žinias. (Iš pradžios girdėjome, kad Šliupas išduosiąs „Aušrą“, dabar vėl turime tikrą žinią, kad Tamista išduosiąs). Taigi, norėdami išleisti savo

¹⁾ žr. 1900 m. „Vien. Liet.“ NNr. 9, 10 ir 11 — „Prie biographijos D-ro Kudirkos. Padavė D-ras Basanavicius.“

²⁾ Cituoju iš „V. L.“, tik rašybą imu dabar vartojamą.

laikraštį, o paskiaus darsižinoję apie atgaivinimą „Aušros“, nežinome, ką daryti. Kitaip neišpuola, kaip susinešti su Tamista ir pasirodavoti apie tą dalyką. Dėlto gi meldžiame Tamistą nelaikyti mūs ilgai be atsakymo. Kad tik nepasivélintume su savo laišku šiuom. D-stė.

Prie šito laiško buvo pridėtas teip-pat Kudirkos ranka rašytas litografuotas „Lietuvos“ draugystės programos — tai ir yra ta draugystė, apie kurią Kudirka augščiau mini. Tai yra, galima sakyti, partijos programos, partijos, kuri susitelkė paskui aplink „Varpą“, užtat ne pro šalį bus čia ją patalpinus, juo kad jaunesnioji lietuvių karta apie jį nieko nežino, o senesnioji užmiršo.

D - stė „Lietuva“.

A. Mieris.

I. Platinimas šviesos. II. Atgaivinimas ir pakėlimas tautiškos dvasios, rašliavos ir dailės. III. Pagerinimas ūkės būtės. IV. Platinimas rubežių lietuvių.

I. *Platinimą šviesos D-stė atsiėks:* a) išduodant ir platinant laikraščius ir knygas lietuviškoje kalboje ir dvasioje D-stės; b) platinimu šviesos ir naudingų žinių abelnai ne tik raštu, bet ir žodžiu, pagal išgalėjimą; c) šelpimu per stipendijas ir medgeišką pagelbą jaunūnėnės, einančios į mokslą visokiose ir šakose, teipogi užsiimančios daile ir amatais; d) įtaisymu mokslaviečių, pamokinių ir tt.

II. *Atgaivinimą ir pakėlimą tautiškos dvasios D-stė atsiėks:* a) išaiškinimu skirtingumo lietuvių nuo prašalinių tautų; b) skirtingumo tautystės nuo tikėjimo (nesiekiant tikėjimiškų daiktų), o tai per platinimą žinių apie pereinutę Lietuvos, šiandienišką politišką padėjimą ir išrožijimą sekmių ateituvės.

III. *Pagerinimą ūkiškos būtės D-stė atsiėks:* a) platinimu pamokinių apie pagerinimą žemdarbystės (įrankiai ūkiški, auginimas gyvulių, sodai, žuvininkystė ir tt.); b) pakėlimu amatų; c) patraukimu į prekystę.

III. *Platinimą rubežių lietuvių D-stė atsiėks:* a) sulaikymu emigracijos; b) užlaikymu žemės rankose Lietuvių; c) išpirkimu žemės iš rankų svetimtaučių ne tik viduryje Lietuvos, bet ir parubežiais.

B. Sąnariai.

Sąnariais D-stės gali būti išvien vyrai ir moteris, tikrai sutinkantieji su mieriais D-stės.

I. *Padalinimas sąnarių.* Sąnariai dalinasi į tris skyrius: 1, 2 ir 3. a) Prie sąnarių 1-mo skyriaus gali prigulėti inteligencija (abelnai), doriškai ir moksliskai atsakanti D-stės užduotei ir galinti paduoti inicijatyvą; b) prie sąnarių 2-ro skyriaus priguli sąnariai tie, kurie tinka prie tikro išpildymo inicijatyvos sąnarių 1-mo skyriaus, tai yra tokie, kurie yra apšviesti, kurie gali būti naudingais talkininkais sąnarių 1-mo skyriaus, bet negali būti vadovais D-stės; c) prie sąnarių 3-čio skyriaus priguli visi tie, tarp kurių reikia platinti mierį D-stės ir kurie nori naudoties iš užduotės D-stės.

II. *Rėdas sąnarių.* a) Sąnariai 1-mo skyriaus dalinasi į vietines sekcijas; b) sekcijos dirba pagal savo nuomonę (sutinkant su mieriu D-stės); c) svarbesniuose dalykuose sekcija susineša su komitetu, kuris arba pats duoda išrišimą, arba surenka balsus delegatų

(raštu arba susivažiavus) visų sekcijų dėl perkratinėjimo užmanyto reikalo.

Komitetas D-stės: 1. susideda iš Pirmsėdžio, Kasieriaus, Raštininko, Knygininko ir mažiausiai 4 sąnarių (skaitlius sąnarių gal pasididinti pagal pasididinimą skaitliaus sąnarių D-stės); 2. Sąnariai K-to išrenkami iš sąnarių 1-mo skyriaus syki ant metų ant susirinkimo delegatų visų sekcijų; 3. Sąnariai K-to susineša tarp savęs per raštus, arba susirenka pagal reikalą; 4. prie K-to priguli: a) užžiūrėjimas kasos, knyginyčios ir uztvirtinimas svarbesnių darbų sekcijos ir reikalaujamų pinigų; b) peržiūrėjimas referatų, kuriuos persiunčia sekcija syki ant bertainio; c) uztvirtinimas priėmimo ir išmetimo sąnarių; d) Sūdas D-stės, kuris susideda iš pirmsėdžio ir dviejų sąnarių K-to.

Pasarga. Sąnariai, peržengę įstatymus D-stės, gali būti išmesti, arba pervesti iš augštesnio skyriaus į žemesnį, o tai po perkratymui per Sūdą K-to peržengimą sąnario.

III. *Darbas ir pareiga sąnarių.* a) Kiekvienas sąnarys 1-mo skyriaus turi stengties gyventi Lietuvoje pagal išgalėjimą; b) negyvenantieji Lietuvoje turi šelpti mierį D-stės labiausiai raštiškais darbais ir pinigais; c) pasielgimas sąnarių 1-mo skyriaus turi atsakyti mieriu D-stės visuose dalykuose; d) sąnariai 1-mo skyriaus renka sąnarius visų trijų skyrių (3-čio skyriaus renka patįs arba per sąnarius antroskyriaus); e) D-stė užlaiko reikalingose vietose agentus.

C. Kasa.

a) D-stė turi savo kasą, prie kurios priguli visi sąnariai D-stės.

b) Kasa susideda iš pinigų, renkamų nuo sąnarių D-stės tikrųjų ir sąnarių pagarbės.

Tikri sąnariai D-stės moka: 1-mas skyrius — įrašų 3 rublius, o metinis mokestis — šeši rubliai; 2-tras skyrius — įrašų vienas rublis, o metinės mokesties — trys rubliai; 3-čias skyrius moka įrašus ir metinį mokestį pagal išgalėjimą.

Pagarbės sąnariai moka po dvidešimt penkis rublius ant metų.

Pasarga. 1. Mokesčiai įrašiniai ir metiniai yra paduoti mažiausi, bet sąnariai gali mokėti ir daugiau; 2. mokesčiai metiniai mokami yra sąnariais arba išsyk, arba rečiausiai dviemėnesinėmis dalimis.

c) Sąnariai 2-ro ir 3-čio sk. sudeda pinigus į rankas, arčiausiai gyvenančio sąnario 1-mo sk., kuris siunčia į Kasą.

d) Kasa didinasi teipogi pinigais, surinktais iš pardavimo knygų, susirinkimų, vakaruškų, skaitymų, teatro, koncerto, amortizacijos ir tt.

e) Pinigai Kasos yra naudojami pagal mierį D-stės:

1. Ant išdavimo knygų ir laikraščių dvasioje D-stės,
2. ant mokesčių už konkursus,
3. ant paskyrimo stipendijos dėl neturtingų mokintinių (vaikų sąnarių ir abelnai Lietuvių),
4. ant uždėjimo mokslaviečių ir skaitlianamių, kur ir kada bus galima,
5. ant uždėjimo knyginyčios ir muzėjaus D-stės,
6. ant užvedimo ir pakėlimo dailių ir teatro lietuviško,

7. ant uždėjimo ir šelpimo dirbtuvių (su mokslinčia amatų) ir kromų lietuviškų,
8. ant šelpimo išradimų,
9. ant užlaikymo žemės rankose Lietuvių ir išpirkimo nuo svetimtaučių, šelpimo, pagerinimo ūkės,
10. ant paskolijimo pinigų sąnariams D-stės, šelpimo beturčių, našlių, siratų ir ligonių iš sąnarių D-stės.

Pasarga. Stipendijos, paskolijimai, šelpimai, ir tt. grąžinasi atgal į Kasą, pagal išgalėjimą šelptųjų, per amortaciją.

Kasa turi savo įstatus.

D. Knyginyčia.

D-stė turi savo knyginyčią, kuri susideda iš knygų visokiuose liežuvuose, o ir visokios įtalpos, kaip pirktų, teip ir dovanotų.

Knyginyčia turi savo įstatus.

D-stė turi savo pečetį.

Basanavyčius atsakė varšuviečiams, kad jų programą esąs perplatus, neišpildomas prie šių dienų gyvenimo sąlygų, bet vistiek galėsiąs atnešti naudą. Tuomet Kudirka parašė jam 19. V. 88. „Lietuvos“ draugystės vardu antrą laišką, kuris teip skamba.

„Guodotina Viengenti!

„Už atsakymą Jūsų širdingai ačiū! Kas atsieina su užduotėmis mūsų D-stės, mes greitai susiprasime: ji ūžsiima platum programatu (nors išrodo ant pirmo pažvelgimo, ne viskas yra išpildomu) dėlto, kad 1) D-stę mes uždėjome ne tiktai ant šios dienos, bet norėtume, idant prie jos artintųsi palengva visi Lietuviai, idant ji būtų „amžina“, dėlto ir nesidairėme labai ant šiandieniško padėjimo Lietuvos. Prie to, matome, da nėra teip sunkaus padėjimo, idant ir jamė negalima būtų ką gero padaryti prie noro ir tikro patrijotizmo dirbančiųjų. 2) Užduotės D-stės, nors jos placios, bet visos yra reikalingos Lietuviams; koliaik mės nieko tarp savęs neturėsime, kas yra reikalingu dėl tautiškos tvirtybės ir gyvenimo kultūriško, tolaik daugelis Lietuvių nepaliaus ūždyti savo tautystę. 3) Išaiškintos užduotės D-stės yra tiktai kaip škiecavoti išaiškinimai reikalų lietuvių — juos ir siuntinėjame tiktai sąnariams pirmo skyriaus, kokiais gali būti tiktai mokslingi Lietuviai, ant kurių tikrai galima yra ūžsitikėti; kitiems vėl nežadame to, kas išpildytu būti nėra galima. 4) Savo programate nieko neužtylėjome dėlto, kad netikime, idant valdžia ji užtvirtintų, žinodami, kad jokia D-stė tyrai lietuviška nebus užtvirtinta, kaip rodo mums atmetimas prašymo Peterburgo Lietuvių, norinčių ūždėti „Labdarinę lietuvišką D-stę“. Mislijame dirbti susijungę į neužtvirtintą D-stę. Norime traukti dėl nandos lietuvių visą inteligenciją, kurios daugumas ligšiolei dėl mūs, nedavus jokios nandos, pražuvo; randasi ir toki, kurie už materijališką savo naudą stoja ir priešais reikalus tėvynės.

„Išplatinę programą D-stės, mės norime tuom sunaudoti ir darbą tų, kurie negyvena Lietuvoje, ir tų, kurie be privertimo nieko dirbti nenori (randasi tokių daugelis). Esą Peterburge, Maskvoje, Varšuvoje, ar kur kitur, tegul gelbi pagal savo išgalėjimą naujai atkankančius į mokslą, šelpia ir gelbsti norinčius pasimokinti amatų ir t. t. — viską tą nėra sunku daryti, reikia tikti noro.

„Neturėdami šiandien pinigų, negalime da apdovanoti stipendijomis, bet galima duoti reikalingą pagelbą, kokia yra galinga, per visokias pažintis, protekcijas, susišėnimus ir t. t.

„Užduotėse D-stės yra ir ūžvedimas lietuviško teatro. bet, kaip šiandien, nėra ką apie jį mislyti, nes neturime lietuviško repertoaro; kada rašėjai sutvers dramata, ūžsimantieji muzika sunaudos lietuviškas melodijas, tą-šyk teatras rasis pats. Šiandieniški norai D-stės nesiekia toliau už išdavimą laikraščio, aiškinančio tautiškus reikalus, mokinančio gyventi su nauda dėl tautystės, už išleidimą ir davinėjimą knygūčių mieryje D-stės, tai yra nešiojančių tikrai šviesą, ant tautiško pamato padėtą.

FELJETONAS.

Kelkitės!

Saulė jau gerokai patekėjus. Tiršta ūkana, kuri per naktį žemę užgulus laikė, jau išsiskirstė. Kur-ne-kur ant dangaus dar slankioja išdraskyti debesų kąsniai, bet ir jie baigia nykti saulės spindulių vaikomi. Vėjo nėkokio. Oras pilnas gardaus žolynų kvapo, — tai rasa džiūdama pagavė su savim kvapias žiedų daleles ir pripildė jų visą orą. Vėversėlis čirviruodamas kyla į padanges, tarytum žadinamas ir žmones pakelti savo mintis augščiau nuo žemiškų reikalų. Puikus pavasario rytas teip ir skatina prie darbo.

Bet kas čia? Niekur nė dvasios nematyti! Visur tuščia, tylu. Argi dar teip anksti? Ar dar nemetas būtų kelties? — Ne, rodos jau visiems reikėtų būti prie darbo. Saulė jau gerokai pakilus į kalną, o visa tauta dar tebemiega.

Ir iš tikro dar miega! Štai kaip saldžiai pučia liaudis, nė vienas nė krust! Tiesa, vakar prie sunkaus darbo nuvargo, su tamsa kėlė, lig tamsos dirbo, nė pavalgyti laiko neturėjo. Dirbo tylėdami, nė žodžio į kits-kitą nepratardami, iš kailio nérés bedirbdami, o vargas vis juos skatino, vis ragino, be malonės baudzdamas tuos, kurie spėkų nebetekę apalpdavo. Ir miega jie dabar, tarytum užmiršę, jog kuo ilgiaus jie miegos, tuo skaudžiaus plieks juos nemielaširdingasis vargas.

Miega ir visi ponai, bajorai, piniguočiai. Kas jiems galvoje, kad saulė patekėdama visus žadina prie darbo. Jie ne vergai, kad darbą dirbtų! Lig vidunakties užė, linksminos po pokilius, restoranus, gėdos namus, skanius valgius valgė, dar skanesnius gėralus gėrė. Ir knarkia dabar, meilias motriškas, saldžius vynus sapnuodami.

Miega ir kunigai, pralotai, vyskupai. Su ponais ir piniguočiais ėjo lenktynių, kurie iš jų puikesnes pramogas prasimаныs, ir ligi gerų išvakarių puotavę ir kortavę dabar miega, kaip šventieji. Tiktai jei kuriam prisisapnuoja, jog liaudis jau vietomis pašokus yra iš miego, šaltu prakaitu apsipila ir ima neramiai vartyties nuo vieno šono ant antro.

Miega ir daktarai, advokatai, inžinieriai. Vieni iš jų nuvargo bevaikydami kartu su kazokais pusnuogius žmones iš aukso upelio Sibiro pakraštyje, kiti per naktį štosą rėžė, kitus dailios lenkikės užliūliavo. Ir miega visi, sapnuodami apie činus, ordenus, pensijas.

Kelkitės! . . . Kelkitės!

Kas ten gaudžia? Klausykis! Toks dulsus garsas, klausykis, be ne varpo? Teip, girdžiu vis aiškiau: dañ . . . dañ . . . dañ! . . . Tai varpas! Bet koks nepaprastas jo garsas! Koks skurdus . . . ir rūstus! Pačią širdį pasiekia, visas gįslas sudrebina. Ir teip išreto suskamba, tarytum laukdamas, kolei pirma garso banga perlėks visą miegančią šalį, tuokart tiktai paleidžia naują garsą. Ir koks stebuklingas tas garsas! Visur jis girdėti . . . visur įsiveržia. Štai jau pažadino kur vieną, kur kitą iš liaudies. Trina jie akis ir į saulę pažvelgę stėbisi teip ilgai išmiegoję, ir įsiklausę į varpo garsą skubiniasi į darbą.

Kur-ne-kur nubudo ir ponai, ir keikia tą garsą ir grūmoja, kam trukdo jų miegą. Apsidairę vėl užsimerkia, bet jau užmigti nebegali: vis gaudžia jų ausyse varpo garsas, ir baimė juos ima, kad tiktai tas garsas visos liaudies nepažadintų.

Pajuto kai-kur ir kunigai. Pašokę, ausis pastatę, klausės to garso, ir greitai sumojo, jog jis labai pajingas. Pasergėję, kaip jis pataiko žmonių širdį, ir kaip vienu-kitur žmonės, jo pažadinti, griebiasi darbo, susiprato, jog liudžiai iš miego pakilus ir patįs nebegalėsia teip saldžiai miegoti. Visi vienu balsu iškeikė tą garsą ir pastatė sargą, idant šis iš visos gerklės šaukdamas: „kas miega, tas negriešija“, užsautų varpo garsą ir neprileistų jo prie žmonių ausies, o patįs sulindo atgal į šiltą patalą.

Užgirdo kai-kur tą stebuklingą garsą ir daktarai, advokatai, inžinieriai. Vienas pašokęs ir miegus nuvaikęs skubinas kitų žadinti. Kitas buvo benumetas atklodę, bet išvydęs saulę šviečiant ir pabūgęs, idant žmonės nepradėtų jo pirštais rodyti, kad teip ilgai miegojęs, vėl užsiklojo ir ausis po priegalviu pakišo, kad nebegirdėtų to įkyraus garso. Dar kitas norėjo šokti iš patalo, bet pati pagavo, apkabino, prisiglaudė, atgal į patalą įsitraukė ir meiliu čiulbėjimu varpo garsą užsaulė. Vėl kitas keltųs, bet činus ir pensiją atsiminęs vaiko nuo savęs gundinančias mintis ir stengiasi vėl užmigti.

Kelkitės! . . . Kelkitės!

Varpo garsas nenutyla. Skurdžiai ir rūsčiai gaudžia, kelia, žadina visus, kas dar tebemiega, šaukia pabėgėlius, kad grįžtų tėvynei tarnauti. Susirinko prie jo maža saujelė anksčiau pakilusių. Pažinę aušros gražumą ir saulės šviesos skaistumą trūsiasi jie kitus iš to gilaus miego bežadindami. Sunkus jų darbas! Nė žingsnio nežengia be kliūčių. Vieni juos keikia ir pragaro baisybėmis baugina. Kiti grūmoja, purvais drabsto. Kiti kalėjimu, Sibiru gražoja. Nieko jie nebijo, nes nusimano savo priedermes atlieką. Tiktai nuliūdę, kad jų varpo garsas toks dulsus, teip išreto tesuskamba.

Kelkitės! . . . Kelkitės!

P. Gvildys.

Keli žodžiai apie Lietuvos pabėgėlius.

Neseniai besklaidydamas senesniųjų metų „Varpą“, su pasigėrėjimu perskaičiau 3 ir 4 „Varpo“ num. 1898 m. du mažų, bet gražių straipsnelių, mūsų garbingos rašytojos Bitės parašytu, — vaizdelį „Motina“ ir „Pro domo sua“. Abu juodu kalba apie vieną ir tą patį liūdną apsiareiškimą Lietuvos gyvenime — apie inteligentus - pabėgėlius. Motynoj parodyta lietuvė, kuri, savo sūnus išauginusi kuo-geriausiai, atsirado padėjime vištos, išperėjusios antyčius: antyčiai, pamatę prūdelį, supuolė visi į vandenį ir plūdur sau, gaudydami gardžius kąsnelius. Kiek nekutnoja motyna, ant krašto pasilikusi, kiek nevadina pas save, — antyčiai neklauso, nebeeina, bet dar ir motyną pas save kviečia.

„ . . . kodėl jos sūnus nustojo mylėję visa tą, be ko ji gyvent nenorėjo?!“ — klausia autorė, Žiburienės sūnams augštesnius mokslus išėjus ir apsigyvenus Rusijoje, o motynai vienai nuliūdusiai Lietuvoj

pasilikus. Atsakymo tikisi sulaukti nuo dainiaus, įsiklaususio į žolynus, ant tos motinos kapo išaugusius.

Aš, nebūdamas dainium ir nesiklausęs žolynų, ant to kapo išaugusių, noriu atsakyti nors ant vieno autorės pastatyto klausimo.

Istorija mums rodo, jog senovės lietuviai tikrai gerai mylėję savo tėvynę ir mokėję ją ginti. Argi jau dabar gema kokio būdo lietuviai — tėvynės išgamos kokie, kad jau jos nebemyli, nebepasišvenčia dėl jos gero, nebeginia jos?! Kodėl toksai skirtumas tarp senovės ir dabartinių lietuvių?!

Kiekvienas žmogus yra produktas visų tų sąlygų, tarp kurių jisai augo. Senovės Lietuvoj buvo kitokios sąlygos — kitokie ir žmonės buvo, dabargi sąlygos kitokios — ir žmonės nebe tokie.

Senovės Lietuvą mes matome nuolat kariaujant su savo priešais, kurie kaip siaubūnai buvo ją apgulę ir kiekvieną valandą pasirengę buvo ją praryti. Užtaigi kiekvienas lietuvis, nuo-pat užgimimo matydamas ar girdėdamas savo tėvus ir gentis kariaujant, tikrai aiškiai suprato, kas jo priešai ir kas jis pats; jo jaunoj krūtinėj užsidegdavo neapykanta ir noras atkeršyti priešams už jų nedorybes ir vienkart — karšta meilė dėl savo skriaudžiamos tėvynės. Beto kiek tai sykių prisiklausydavo jisai dainelių ir apsakinių vaidelių, kurie, keliaudami po savo kraštą, skelbė Lietuvos vargus ir jos didvyrių darbus. Tūlas iš klausytojų užsidegdavo noru eiti tų didvyrių pėdomis, pasišvęsti dėl tėvynės gero. Galų gale patįs tėvai įkvėpdavo sūnams tą dvasią.

Dabar kita gadynė.

Nors ir dabar priešai stovi apgulę Lietuvą, tykodami ją praryti, bet tie priešai išrodo kitaip ir kitaip kariauja. Mūsų vargdieniai nesupranta, nemato aiškiai, kas jų priešai; visi šaukia „sunku, sunku gyventi!“, bet kodėl sunku, kas spaudžia — to jie nesupranta. Nematydami savo priešų, jie ir patįs savęs nemato, nežino, kas jie esą, neturi tėvynės. Taigi nenuostabu, kad tokie tėvai negalės nė sūnams išaiškinti to, ko jie patįs nesupranta, negalės nurodyti jiems jų priedermių dėl savo tautos, savo tėvynės. Argi gali kas pasakyti, jog Žiburienė mylėjo savo *tėvynę*, nenorėjo jos apleisti? Jei užduotum jai tokį klausimą, tai ji tikrai plačiomis į tave pažiūrėtų. Taigi Bitė ir to žodžio „tėvynė“ nepasako: — „ar jos neišgudrinto proto nevargino tas klausimas, kodėl jos sūnų nustojo mylėję *visa tą*, be ko ji gyventi nebenorėjo?“

Vaidelių jau seniai mes nebeturime. Tai kasgi jauniems lietuviams *visa tą* (meilę tėvynės, jos priešų pažinimą, pasišventimą dėl gero tėvynės) gali duoti?!

Gal mokykla? — Kaip tik vaikas pradeda eiti mokslus, išmoksta svetimos kalbos, savosios nebesimokindamas. Svetima kalba pradeda plėtoti jo protą, pamažu jaunikaitis ir manyti įpranta svetima kalba. Gėmnazijoj būdamas, kartu su kitų tautų vaikinais, turi vartoti rusišką kalbą ir turėti visokių su jais reikalus, kurie neturi jokio ryšio su tautyste. Pamažu nyksta teip tautiškos ypatybės. Pabaigęs gimnaziją, kiekvienas rūpinasi pastoti į tokią augštesnę mokyklą, kurią pabaigus jam būtų lengviau ir šilčiau gyventi, o jokių priedermių dėl savo tėvynės jis nė nejaučia. Daugelis studentų net ant švenčių,

palaidi būdami, neaplanko savo krašto, savo giminių ir tėvų, o jei kartais išnetyčių ir pakliūva kurs tenai ant trumpo laiko, tai jaučiasi svetimas ir rūpinasi kuo-greičiau išsprukti. Tokiu būdu toks jaunaitis vis labiau ir labiau atitolsta nuo savo krašto. Tokiam inteligentui nieko daugiau nebelieka, kaip tik bėgti ten, kur jam daugiau užmokės, o darbo mažiau tebus, nebus reikalinga inicijatyva.

Taigi lietuvius, išėjęs augštesnius mokslus, ir gyvena sau šiltai kokiame nors užkampyje Rusijos gelmėse.

Paskutiniaisiais laikais vienok tarp lietuvių studentų atsiranda jau troškimas, nors dar ir silpnas, pabaigus mokslus grįžt Lietuvon ir darbuotis dėl jos. Kai-kurie jau tą savo troškimą ir įvykino, bet didesnė dalis ir dabar dar, išėjusi mokslus, sprunka į rytų pusę, net — į patį Sibirą! Kodėl teip vis dedasi, kas tam kaltas? Kada bus tam galas?!

A. s.

LITERATŪROS SKYRIUS.

Homo sapiens.

Fotografija.

Pašvenčiu „Varpo“ sukaktuvėms.

Jau metas baigiasi, kaip vaikas pas mane. Atvežė smulkų, sergaliuotą, gal trijų, o gal ketverių metų sutvėrimėlį. Nugeltes buvo, sudžiūvęs, su atstatytomis pečiomentėmis ir su nusvirusia į pryšakį galvute, apaugusia suširusiais palšais plaukeliais.

Senatvėje toks pečių ir galvos laikymas tai paprastas dalykas. Ilgų metų skaičius tai sunki ir skaudi našta, kuri lenkia žemyn ir stipriausius nugarkaulius, o senų dienų apsilpimas verčia ir galvą atsargiai nešioti. Bet kartais dar sulyginamai jauni ir tvirti žmonės teip pat laikosi: tai tikras ženklas, jog prilikimas jų netausojo, jog nesykį po tos aklos spėkos smūgiais prisieidavo jiems įtraukinėti galvą į pečius, kad ir opesnėms vietoms, kur gyvybė laikosi, teipgi neklūtu. O pas vaikus ir šunis tokia išveizda atsiranda, kuomet jie yra tankiai ir skaudžiai mušami.

Beto atvežtame vaike galėjai dar pasergėti daug ypatybių, primančių laukinį gyvulėlį, kuomet jis pakliūva pas žmones į nelaisvę. Laikydavos visuomet toli nuo visų, pasislėpęs didelių namų kertėse. Maža ką valgė. Išvydęs kiekvieną naują žmogų, drebėdavo iš baimės, kad net dantįs jam kalenos. Išlitas dienas tylėdavo, savyje užsislėpęs.

Bet teip neilgai tesitėsė; gana greitai prijunko. Tereikalavo, matyt, tik tiek laiko, kol nepersitikrino, kad niekas jam iš jo naujų pažįstamų nieko blogo daryti nenori. Pasargus pasirodė esąs ir nepaprastai greitai pasisavino visokius kultūriškesnius papročius. Bet pradėjęs jau šnekėti, nieko teip nemėgdavo, kaip apie visokius paukščius ir gyvulius pasakoti. Matyt, savo trumpame gyvenime arčiau su jais susibičiuliavo, nekaip su sau lygiais.

— Gal nori žinoti, kaip višta šneka? — būdavo jo mylimasis klausimas, ir tuoj pradėdavo: „kal-kal... kal-kal...“ visai vištos balsu, nors ir „r“ neįstardamas.

— O gal nori žinoti, kaip rupūžė putoja? — ir vėl, sučiaupęs smulkutes pabalusias lūpeles, traukia orą į save ir vėl atgal pučia, net jam seilės per lūpų kerteles tiška. Ypač mimika pas vaiką buvo visuomet puiki.

Metai geresniame užlaikyme ir kultūriškesnių žmonių draugystė didelę atmainą vaikutyje padarė. Nors pečiomentės dar nesuspėjo visiškai atgal atslugti, bet veido geltumas sumažėjo ir baimė mažutėse akutėse užgeso... o gal tik pasislėpė.

Sit atbėga su prašvitusiu veideliu; tikra vaikiška linksmybė akutėse; išsivypęs ir pašiuręs kaip visuomet. Viršuj kaktos dvi dideli verpeti, kiekviena sukasi į kitą pusę ir neduoda jokiu būdu plaukučių suguldyti ir teip jau ant nepaprastai didelės galvutės. Trypdamas smulkutėmis kojulėmis, šaukia jau iš tolo:

— Padėk knygą! Neskaityk! Aš noriu pasišnekėti!

— Gerai! mat padėdu! O ką pasakysi? — nespėjau dar paklausti, kaip jau vaikas, su visa ištaiga atsikolęs man ant kelių ir pasirėmęs smulkutėmis kumstelėmis savo didelę suširusią galvą, šnekėjo:

— Noriu papasakoti apie savo grinčią.

„Grinčia“ vadino savo numirusiųjų tėvų triobėlę, o Magdalena, Karoliukas, Alė, Staja — tai vyresnioji sesuo ir broliukai.

— Tik klausykis! — šaukia, grūdomas piršteliu ir man gudriai į akis žiūrėdamas, tartum tuo prižadėdamas ką — nors labai nepaprasto ir naujo pasakyti.

— Mat! Ponas Dievas paėmė molį. Suminkė, suminkė... ir metė iš dangaus į balą. Magdalena ištraukė iš balos. Nunešė į grinčią, įdėjo į lopšį ir supa. Visi džiaugiasi! Ir matutė, ir tetušis, ir Karoliukas, ir Alė, ir Staja... ka-ka-ka — kvatoja pats vaikas, džiugindamas visus savo linksmumu, net akįs jam žiba.

— Tai ko jie džiaugėsi? — paklausiau.

Vaikutis dar linksmesniu balsu ėmė šaukti:

— Džiaugėsi! Užtai džiaugėsi, kad lopšyje gulėjo aš, Antanukas! — iš didelio linksmumo vėl vaikas juokiasi balsiai, prisiglaudęs veidu man prie krūtinės, turbūt norėdamas tuo ir mane patraukti prie tokio didelio džiaugsmo.

— Tai ką daugiau man sakysi? — paklausiau, davusi vaikui išsidžiaugti.

— Palauk! Palauk! — tarė surimtėjęs ir tarytum ko jieskodamas savo atmintyje.

— A-a! buvo pas mus viena grinčia ir viena kūtė. Kūtėje stovėjo viena karvė „lauksė“... tik viena karvė... tik viena... — balselyje atsimušė kaip ir liūdnumas, kaip ir nusiminimas. — Mūsų „lauksė“ visiškai... visiškai... ir tai visiškai maža pieno teduodavo... o kartais ir visai neduodavo... — linksmumo žiburiukai jau visai užgeso vaiko akutėse, veidelis kaip ir supalšėjo. Nebejieš-

kojo savo akutėmis mano akių, žiūrėjo tik į ertvę . . . tarytum matydamas kur ten tolimoje ką nors labai, labai liūdno, nuo ko mažutė širdelė krūtinėje labai, labai susispaudė. Bet vėl, tarytum kaip ir atsitraukdamas nuo liūdno paveikslo, tarytum ką nors savyje sunkauso nuveikęs, ėmė truputį gyvesniu balsu šnekėti:

— Gindavo pro mūsų šalį daug karvių, bet niekas mums antros karvės neatgins. — Staigu prisiminęs užklausė: — A! o tamsta, kodėl mums antros karvės neliepei atginti? Juk pati daug karvių turi . . . kodėl neliepei?

— Nežinojau, kad neturėjote — atsakiau netvirtu balsu.

— O dabar, kaip žinai, ar leistumei atginti? . . . ar leistumei? . . . ar leistumei? —

Vaikas klausė, o aš tylėjau. Melas pro lūpas nenorėjo lipti, o teisybės, kad neleisčiau, teipgi toje valandoje negalėjau ištarti.

— Ar leistumei? . . . ar leistumei? . . . — vis tylesniu balsu klausinėjo vaikas, o nesulaukęs atsakymo pats nutilo, akutes nuleido, tarytum sunkiose kokiose mintyse ar jausmuose paskendęs. Paskui, buzdamas kaip iš miego, pusbalsiai šnibždėjo:

— Aš į savo grincią daugiau nebegrišiu . . . tai ir antros karvės nereikia.

— O kad Magdalena ateis ir norės tave išvesti? — paklausiau, noro pastūmėta pažinti savo mažojo bičiulo logiką.

Kaktelė tuoj susitraukė į gilią raukšlę, akutėse sužibėjo piktu-
mas, tvirtu kietu balsu sušuko, net kojute sutrypęs:

— Tik neduok! Neduok!

— Juk pats sakeis, kad tave Ponas Dievas Magdalenai išmetė, o ne man. Tai kaip neduoti?

Vaikeliui nerviškai sudrėbėjo lūpos, nusiminimas ir baimė pasirodė plačiai atidarytose akutėse, vėl įsižiūrėjusiose į tolimą ertvę, bet toks užsimąstymas tesitęsė vos akimirksnį. Raukšlė ant kaktos sugrįžo dar gilesnė, ir vaikas sušuko, kiek galėdamas, daugiau stiprumo dėdamas į savo balsą:

— Vistiek neduok! . . . o jeigu norėtų vesti, paimk pagalį ir išvaryk! — pabaigęs dar pridėjo, išskleidamas smulkius pirščikus: — Ir tiek! — Bet mintis galvutėje, matomai, dar smarkiai darbavosi. Žvilgtėjęs man į akis ir, matomai, nepakakintas tuo, ką ten išvydo, ėmė vėl greitai šnekėti piktu, šiurkščiu balsu, pereinančiu į riksmą:

— Jeigu pati nenori Magdalenos išvaryti, tai pasakyk ponui: jis ir išvis! . . . ir tiek!

— Bet kodėl tu teip nenori grįžti prie Magdalenos?

— Nenoriu, užtai, kad ji duonos neturi — skambėjo kategoriškas atsakymas iš pabalusių vaiko lūpų, ir gilus rūpestis užgulė ant viso smulkaus veidelio . . . bet vėl ėmė pamažu šnekučiuoti, kaip ir prisimindamas seniai užmirštas savo gyvenimo dienas.

— Mūsų grincioje buvo vienas pečius, bet miltų neturėjome. Nebuvo iš ko kepti duonos . . . ir knygų nebuvo . . . — pridėjo dairydamos po kambarį. — Buvo tik vienas negražus stalas, viena lova . . .

— Tai ką valgėte, kad neturėjote iš ko duonos išsikepti?

— Valgydavome tik sausą duoną ir tik sausus barščius tik sausus barščius — kartojo liūdnai tokiu atsiminimu išsigandusios vaiko lūpelės.

— Iškur gi ėmėt tą duoną? — klausinėjau toliau, pasinaudodama vaiko šnekumu.

— Tetušis parnešdavo prisikalėdojęs. Padėdavo augštai ant lentynos. Aš „patsas“ niekuomet duonos nepasiimdavau . . . ir pasiekti negalėjau. O Magdalena mušdavo su rykšte. Sako: tu ėmei duoną! tu ėmei . . . ir tetušis mušdavo su pančiu . . . — ir gili skauda suskambėjo vaiko balse.

— Tai ar jie tau neduodavo valgyti?

— Duodavo truputį sausos duonos . . . — ypač skurdžiai vaiko lūpose visuomet suskambėdavo tas žodis: „sausos duonos“ — duodavo ir sausų barščių . . . — rodydamas pridėjo rankutę prie savo pilvelio: Pilve nieko nebūdavo! . . . Prašau duonos. Sako: negalima daug valgyti duonos . . . Buvo viena višta. Kaip padės kiaušinį, prašau kiaušinio duoti. Sako: palauk Velykų.

— O per Velykas ar davė?

— Per Velykas davė. Bet kaip tetušis mirė ir duonos nebe-turėjome. Magdalena liepė tetušiui kojeles apkabinti ir pabučiuoti. Aš apkabinau tetušiui kojeles ir pabučiavau ir verkiau, labai verkiau, labai verkiau . . .

— Tai ko gi verkei? —

Vaikas nustebeš pažiūrėjo man į akis, kad teip paprasto dalyko nesuprantu.

— Verkiau, kad nebus kam duonos uždirbti — atsakė pavargusiu balsu daug prityrusio žmogaus, bet vėl prisimindamas ėmė toliau šnekėti.

— Paskui atvažiavo ponas manęs išvežti. Labai bijojau, labai bijojau, ėmiau rėkti: é-é-é — čia visa savo mimika stengėsi išreikšti didelę baimę.

— Ponas ir išvažiavo. Magdalena sako, kad su ponu nevažiuosi, tai visiškai duonos valgyti negausi. Ponas vėl atvažiavo. Magdalena greitai nuprausė mane ir liepė su ponu važiuoti. Aš neberėkiau. Vis tylėjau, tik bijojau . . . tik bijojau . . .

— Tai ko tu bijojai?

— Mislįjau, kad mane išves papiauti. Kaip čia atvažiavau, vis bijojau. Žiūrėjau tik, kas mane piauš — akutes išvertęs, galvą tarp pečių įtraukęs, lūpeles pastatęs, stengėsi vaikas kuo-aiškiau savo baimę papiešti . . . — Pervis bijojau ponaičio. Mislįjau, kad žydas ir tykoja mane papiauti . . .

— O dabar? Ar nebebijai?

— Vaikas linksmai prasijuokė, apkabino man kaklą smulkutėmis rankelėmis ir prisiglaudęs prie manęs linksmai čiulbėjo:

— Ne! jau dabar nebebijau! Dabar myliu tamstą! labai myliu . . .

— O kad aš duonos neturėčiau, ar mane tuomet mylėtumei?

Vėl didelis nusistebėjimas atsimušė vaiko akyse. Rankutės, mane apkabinusios, nusviro, veidelis surimtėjo, o pabalusios lūpelės kietai ištarė:

— Ne. Kad duonos neturėtumei, tai nemylėčiau.

O valandėlę patylėjęs, paklausė jau pats manęs:

— Už ką gi tuomet mylėti? —

— Tai ką gi tuomet darytumei? — atsakiau aš jam klausimu ant klausimo.

— Tuomet eičiau pas kokį svetį, ponaitį, pas kurį duonos būtų — atsakė man Europos kultūroje išauklėtasis „homo sapiens“ smulkutėmis pabalusioms vaiko lūpelėmis. Ab.

SPAUDOS PERŽVALGA.

Svetimi laikraščiai.

„С.-Пет. Вѣд.“ Nr. 147 š. m. patalpino straipsnį „Еще къ литовскому вопросу“, kuriame autorius tvirtina, kad neužilgo būsianti leista lietuviams spauda, ir todėl reikalinga esą pasiklausyti, ką apie tai sprendžia vokiečiai ir lenkai, žmonės, kuriems turis rūpėti tasai klausimas. Autorius paduoda lenkų nuomones, išsiaiškinusias per „Slovėniško Kliubo“ susirinkimą Krokuvoj, kur buvo perskaitytas ir apsvarstytas prof. Losio referatas: „Kwestya litewska.“*)

Štai ką apie tą susirinkimą paduoda „С.-Пет. Вѣдм.“

„Pasiremdamas ant oficiališkų dokumentų, apgarsintų paskutiniaisiais laikais, o teipogi ir neapgarsintų, prof. Los'is nupiešė paveiklą istorijos atgijimo tautiškos dvasios tarp lietuvių. Tasai atgijimas ir paeinantieji iš jo siekiami — tai pasekmė įvedimo 1865 m. į lietuvišką raštenybę rusiškų raidžių, bent ta tai svarbiausioji priežastis. Užgynimas vartoti lotyniškas raides užgavo patrijotiškus ir tikėjimiškus lietuvių jausmus; jiems pasirodė, kad maldaknygės, „kirilica“ spaudintos, — pirmas žingsnis prie surusavimo. Uždraudus įvežti lietuviškas knygas iš užsienio, lietuviai pradėjo gabentis jas kontrabandos keliais; iš to kilo tardymai, kratos ir t. t. Tuo tarpu prasidėjo knygų išleidimas Prūsiose ir Amerikoje, atsirado daugybė perijodiškų raštų. Visokios priežastys, tarp kit-ko sutrukdymas vietinių literatiškų spėkų darbų, sukėlė aštrų ir tvirtą pasipriešinimą, kurs apsirėišė labiausiai tame, jog niekas nenori spaudinti rusiškėmis raidėmis, žmonės naikina panašias knygas, valdžios išleidžiamas, o tuo tarpu gabena iš užsienio savas knygas, ir per 40 metų nenustoja maldavę valdžios, paduodami jai prašymus ir į rusiškų laikraščius rašydami straipsnius, sugražinti prigulincias tiesas savo raštenybei.

Prof. Losio referatas sukėlė daug ginčų per tą susirinkimą. ginčiuose dalyvavo pp. Banrė. A. Sakalauskis, Koniečny, Žuk-Skaršėvskis, Gierbočevskis, prof. Cibulskis (lietuvis, baigęs Petropilyj medicinos akademiją), Tretjakovas ir kiti. Išreikšta buvo visokių nuomonių. Vieni, nurodydami didelį „litvomanų“ šovinizmą, pamatė tame judėjime pavojų Lenkijai; kiti, pasiremdami ant senovės lenkų ir lietuvių unijos tradicijų, nurodė, kad teip giliai įleidusi į lietuvių širdis katalikystė per amžius liks tvirčiausiu mazgu teip Lenkijos ir Lietuvos kovoje su priešais. Labai užinteresuoto klausytojus pp. Skaršėvskis ir Cibulskis, kuriodu savo išvedimus parėmė ant savo ypatingų atsiminimų ir įspūdžių. P. Cibulskis nurodė lietuviško elemento silpnumą ten, kur jam pristeina susidurti su baltarusiais, kaip štai Šventėnų, Vilniaus ir kituose pavietuose. Tose vietose etnografiškos lietuvių ribos nuolat susisiaurina, ir lietuvių judėjimas ten neturėtų jokios spėkos, jeigu nebūtų prilai-komas iš šalies. Rusija, persekiodama lotyniškas raides, sulaikydama lietuvių raštenybės ūgi, kelia lietuvius prieš lenkus.

1) Sul. J. Los'io „Z ruchu narodowościowego na Litwie.“ Czas Nr. 75—77, 1903. Red

P. Skaršėvskis suteikė žinias apie lietuvių santikius su lenkais Amerikoje. Tie santikiai yra sugadinti, kur abi tauti yra vienoj parapijoj; bet jeigu lietuviams pasiseka įkurti skyrium savo parapija, tai jų santikiai darosi širdingi. Karštu apgyneju lietuvių judėjimo pasirodė p. Gierbačėvskis. Savo ilgoj kalboj pilnoje meilės dėl Lietuvos ir mistiško įtikėjimo į morališkų lietuvių tautos pajėgų stiprybę, jis priedė, kad lietuvių judėjimas nemaž nepakenks individuališkam Lenkijos būviui. Siauro nacionalizmo ir statuso radikalizmo kevalas pas daugelį lietuvių judėjimo atstovų neduoda tiesos nepripažinti reikalingumo gaivališko gyvenimo apsiरेiškimo tarp lietuvių. Tikroji lietuvių inteligencija nebuvo ir nebus Lenkijos priešu. Lietuvių vadovai savo raštuose nurodo patraukimą prie lenkų, jie pyksta ant tų, kurie savo ypatingumu nori sutrukdyti tautų brolystę. Kalbėtojas sako, kad negalima tikėtis, kad lietuviai priimtų stačiatikystę. P. Gierbačėvskis labai karštai kalbėjo apie legendas, mitus ir apskritai apie visą tautišką lietuvių poeziją: širdingai tikintieji, iškilmingi, jie užlaikė senovės rusų kultūros elementus (palygink neseniai išreikštą Efimėnos nuomonę). Savo kalbą baigdamas, p. Gierbačėvskis labiau rėmėsi ant to, kad lietuviai aktyviškai dalyvavo kultūriškuose Lenkijos darbuose, kad Micekyčius — tai lenkiškos ir lietuviškos dvasios sinteza, todėl naujas lietuviškas judėjimas neeis prieš Lenkiją, jeigu ši neatstums jo nuo savęs.“ A—s

Delci vietos stokos priversti esame „Korespondencijų“ ir „Mūsų Kronikos“ skyrių visai apleisti šitame numeryje.

„Kankinių Kasos“ Komiteto pranešimas.

Pačioj Lietuvoj nebuvo ligšiol jokios draugystės, kuri plačiau užsiimtų šelpimu nukentėjusių už politišką ir tautišką judėjimą, o tuo tarpu tokių nukentėjusių atsiranda vis kas kartą daugiau.

Dabar Lietuvoj susitvėrė „Kankinių Kasa“, kurios tikslu yra šelpti visus nukentėjusius už politišką ir tautišką lietuvių judėjimą, be skirtumo nukentėjusiųjų ypatų pažiūrų.

„Kankinių Kasa“: 1) organizuos pinigų rinkimą, 2) rinks žinias apie nukentėjusiuosius ir 3) skirs ir suteiks jiems pašalpa.

Visus „Kankinių Kasos“ reikalus veda Komitetas, kurs turi savo rankose kasą, paskiria ir išsiuntinėja pašalpas.

Kas pusmetį „Kankinių Kasos“ Komitetas garsis laikraščiuose apyskaitas įėjusių į kasą ir išleistų pinigų.

Pradėdamas savo darbą, Komitetas kviečia visus prijaučiančius paremti jį aukomis, kurios galima siųsti stačiai Komitetui arba per redakcijas laikraščių: „Varpo“ ir „Ūkininko“, „Darbininkų Balso“, „Vienybės Lietuvininkų“ ir „Lietuvos“.

„Kankinių Kasos“ Komitetas.

Lapkričio m. 1903 m.

Redakcijos prierasas. Angant tautiškam ir politiškam Lietuvos judėjimui, kas kartą daugiau atsiranda nukentėjusių už jį ir reikalaujančių pagalbos. Šelpimas ligšiol tankiausiai buvo atliekamas iš užsienio, nes ten jis ir buvo koncentruotas, ir turėjo, suprantama, sutikti praktikoj nemaža kliūčių. Reikia tikėtis, kad susitvėrusiai dabar naujai „Kankinių Kasai“ pačioj Lietuvoj bus parankiaus atlikti tasai darbas ant vietos.

Sveikindami naujosios „Kankinių Kasos“ Komiteta, mes su noru apsiimame patarpininkauti priimdami aukas, o vienkart meldžiame teipogi ir iš savo pusės skaitytojū, kam brangus yra mūsų judėjimas, paremti kiek galėdami aukomis kankinių šelpimą.

Visi išvien remkime viens-kitą: bus našesnė ir kova!

Aukos „Varpo“, „Ūkininko“ ir „Naujieŋų“ reikalams 1903 m.

R. 100 r.	216,00 mk.
A-s	20 r.
Fel	29 r.
P.	1 r. = 50 r. = 108,00 mk.
A-s nuo X. X 93 r.	200,88 mk.
T-s	20 r.
Andrius	12 r.
Surinko P. R.	3 r. 45 k.
Juožas R.	5 r.
N 1	5 r.
Petraitis	4 r. 55 k. = 50 r. = 108,00 mk.
J. V.	9,61 mk.
X. X. ekspedicijai 23 r.	49,68 mk.
Per A-s 15 r.	32,40 mk.
	724,57 mk.
Buvo (žr. „Varpo“ Nr. 11)	2148 51 mk.
	Iš viso 2873,08 mk.

30. XII. 03.

M. Saunus.

Atsakymai.

J. N. „Varpas“ ir „Ultimus“ ne mums. Kur dėti? Meldžiame daugiau. K. J-u-i. „Urv. žmogus“ gautas. Pradėjome tarybas Apie pasekmės toliaus pranešime. — Kviečiame prisidėti kuo-nors ir prie „V-po“ ar „U-ko“.

Sutremptamjam. Tamstos taisymai visai nepasisekė.

Tarpininkui. Straipsnį „Senos šnekos apie Naujienas“ palaikome archyviui.

Naujai prisiūsti „V-po“ R-jai raštai.

Tėvynės Mylėtojų: „Pasiskaityk, skriandžiamas lietuvi!“; Xy: „Pasikalbėjimas“; iškarpu pluoštas; Gvildžio kritika „Ūkiškasis Kalendorius ant metų 1904“; A. Meškauskas: „Verksmas“; Pabalδος: „Satyra“; K. Žaibo: „Naujas metas“.

Prisiūsti Redakcijai nauji spaudiniai.

Basanavičius J. Dr. Iš gyvenimo lietuviškų vėlių bei vėlnių. Surinko . . . Chicago III. Turtu ir Spauda „Lietuvos“. 924-33-rd Street. 1903 (LVIII + 386 p.)

K. . . . as Antanas. Socializmo silpnos pusės. Atspausa iš „Dirvos Žinyno“ NNr. 3 ir 4, 1903 m. Autoriaus kaštais. Shenandoah. Pa. V. J. Šliakio spaustu-vėje. 1903. (72 p.)

Pranasziavimai Michaldos karalienės iš Sabbos. Iš naujo perveizėta ir tretį kartą atspausa. (31 p.)

Robinsonas Kruzio arba pasekmės nepaklusnumo. Morališka apysaka. Versta iš lenkiškos. Antra pertaisyta laida. Chicago III. Turtu ir Spauda „Lietuvos“, 924-33-rd Street. 1903. (83 p.)

S. M. Kaip žmogus gyvena ant žemės? Su 25 paveikslėliais. Parašė . . . Tėvynės Mylėtojų Draugystė. Nr. 10. Chicago III. Spauda „Lietuvos“, 924-33-rd Street. 1903 m. (47 p.)

Nuo „Varpo“ ir „Ūkininko“ Redakcijos.

Redacijoj trūksta ir labai reikalingi yra šitie „V-po“ ir „U-ko“ NNr:

„Varpo“: 1892 m. — Nr. 3; 1893 m. — NNr. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12; 1894 m. — NNr. 2, 3, 12.

„Ūkininko“: 1891 m. — NNr. 7, 8, 10, 11; 1892 m. — Nr. 1; 1893 m. — NNr. 2, 4, 5, 8, 10, 11, 12; 1894 m. NNr. 1, 6; 1899 m. — NNr. 1, 2, 12.

Kadangi jau šitie NNr. yra išpirkti, todėl kreipiamės į visus, kurie turėtų dar juos, melzdami už šiokią ar tokią prekę pavesti mums pamintus čia NNr. — Visi čia minėtieji NNr. reikalingi yra ne pirklystei, bet Redakcijos komplaini.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spauzdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.